

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ROČNÍK CXIV

ARCHEOLÓGIA 30

BRATISLAVA 2020

**ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA
ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI**

**ROČNÍK / VOLUME CXIV
ARCHEOLÓGIA 30**

Recenzovaná publikácia / Peer-Reviewed publication
Vychádza raz ročne / Published once a year

Predseda redakčnej rady / Head of Editorial Board:

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)

Redakčná rada / Editorial Board:

Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Mgr. Radoslav Čambal, PhD., Bratislava (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
PhDr. Beáta Egyházy-Jurovská (nezávislý bádateľ, Senec)
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD. (SNM-Archeologické múzeum, Bratislava)
Mgr. David Parma, Ph.D. (Ústav archeologickej památkovej péče Brno, Brno)
Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc. (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc. (Slezská univerzita v Opavě, Opava)
Dr. Eric Vrba, (nezávislý bádateľ, Boston)

Zostavovateľ / Edited by: Mgr. Martin Hanuš, PhD. a PhDr. Vladimír Turčan

Grafický návrh / Graphic design: Mgr. Martin Hanuš, PhD.

Redakcia / Editorial office: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum,
Žižkova 12, P.O.Box 13, SK-810 06 Bratislava, archeologia.editor@snm.sk

Grafika / Graphic Layout: Erika Mészárosová

Preklad do cudzích jazykov / Translations: REELS, s. r. o., Stephanie Staffen a autori

Príspevky sú indexované a evidované v databáze Scopus (Elsevier) /
Articles are indexed and catalogued in the Scopus database (Elsevier)

Dátum vydania / Date of issue: máj 2020

Publikované príspevky a pokyny pre autorov sú dostupné na /
Published articles and guidelines for authors are available at: <http://archeologickemuzeum.sk>

Termín odovzdania príspevkov / Deadline for paper submission: 31.5.

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori / Authors are responsible for their contributions

Vydavateľ a distribútor / Publisher and distributor:

Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, IČO 00164721

Tlač / Print: Ultraprint, Bratislava

Náklad / Numbers of the copies: 300 kusov

© Slovenské Národné Múzeum-Archeologické múzeum /
Slovak National Museum-Archaeological Museum 2020

ISBN 978 – 80 – 8060 – 492 – 9

ISSN 1336-6637

OBSAH / INHALT

ŠTÚDIE / STUDIEN

ZDENĚK FARKAŠ

- Eneolitická výšinná osada v Brezovej pod Bradlom a medená industria z okolia Prašníka ... 5
Die äneolithische Höhensiedlung aus Brezová pod Bradlom und Kupferindustrie
von der Umgebung von Prašník. 31

ZDENĚK FARKAŠ

- Ojedinelé nálezy medenej industrie z priesmyku pri Bukovej. 35
Einzelfunde von Kupferindustrie vom Bergpass bei Buková. 49

DAVID VÍCH

- Eneolitické měděné sekery z pomezí východních Čech a severozápadní Moravy 51
Äneolithische Kupferbeile von der Scheide Ostböhmens und Nordwestmährens 58

VLADIMÍR MITÁŠ – JÁN RAJTÁR – JÁN TIRPÁK

- Kovové dýky z Cífera a okolité osídlenie v stupňoch BA2 – BB1 61
Metal daggers from Cífer and the surrounding settlement in stages BA2 – BB1 79

JURAJ BARTÍK – TIBOR LIESKOVSKÝ

- Starý Plášť pri Plaveckom Mikuláši. K poznaniu hradísk z mladšej a neskorej
doby bronzovej v Malých Karpatoch. 81
Starý plášť near Plavecký Mikuláš. A paper on discovering hillforts from the later
and late Bronze Age in the Lesser Carpathians 111

JAKUB GODIŠ – JÁN HARUŠTIAK

- Pohrebisko mohylovej kultúry v Šamoríne, časti Šámot 119
Burial Ground of Tumulus culture in Šamorín-Šámot 161

ANITA KOZUBOVÁ – PAVEL FOJTÍK

- Das späthallstattzeitliche Siedlungsobjekt 511/2019 von Kralice na Hané (Bez. Prostějov)
in Mittelmähren. Ein Beitrag zur Drehscheibenkeramik der Verkerzug-Kultur. 167
Neskorohalštatský sídliskový objekt 511/2019 z Kralic na Hané (okres Prostějov)
na strednej Morave. Príspevok ku keramike vekerzugskej kultúry vyrobenej na kruhu ... 202

RADOSLAV ČAMBAL – ERIKA MAKAROVÁ

- Hallstatt hoards from the Molpír hill-fort in Smolenice. 205
Halštatské depoty z hradiska Molpír v Smoleniciach 225

RADOSLAV ČAMBAL

- Variant des spätlatènezeitlichen Gürtelhakens vom Typ Voigt A aus Buková
in den Kleinen Karpaten 231
Variant neskorolaténskej opaskovej zápony typu Voigt A z Bukovej v Malých Karpatoch .. 243

PÉTER KOVÁCS – KLÁRA KUZMOVÁ

- Rímsky oltár s palimpsestom z Iže. 245
Römischer Altar mit Palimpsest aus Iža 250

IGOR BAZOVSKÝ – HANA MAJEROVÁ – DANA SZABOOVÁ – DARINA ARENDT

- Zaumzeug mit Zügelketten aus Borinka, Kreis Malacky (SW Slowakei) 251
Zubadlo s reťazami z Borinky (JZ Slovensko) 271

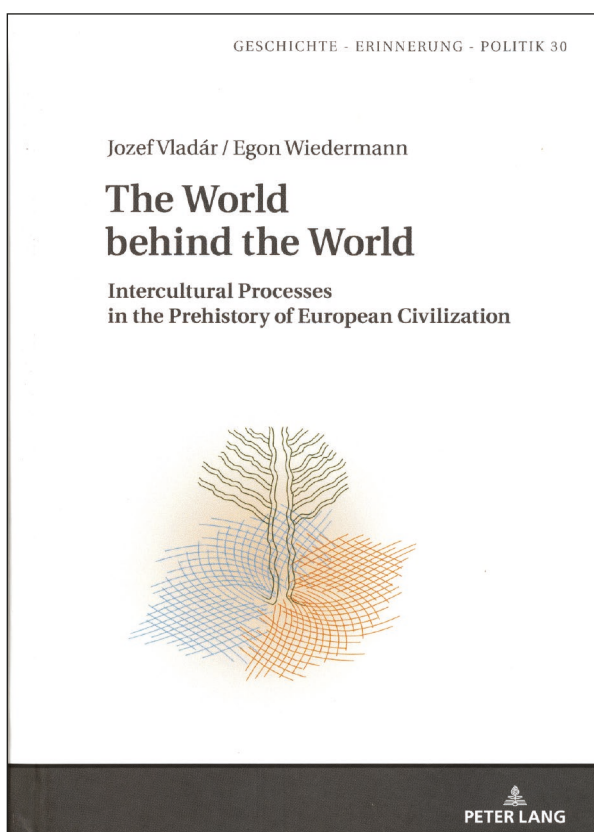
KATARÍNA HLADÍKOVÁ	
New Finds of “longobard” Brooches from the Late Migration Period in Southern Záhorie Region	273
Nové nálezy „longobardských“ spôn z mladšej fázy sťahovania národov z južného Záhoria.	286
VLADIMÍR TURČAN	
Slovanské sídliskové objekty v Moste pri Bratislave	287
Slav Settlement sites in Most pri Bratislave	319
ALENA ŠEFČÁKOVÁ	
Archeozoologické nálezy zo slovanských objektov v Moste pri Bratislave (okr. Senec, 8. – 9. stor.)	321
Zooarchaeological Finds from Slav sites in Most pri Bratislave (Senec district, 8th – 9th centuries)	330
KAMIL ŠVAŇA – JÁN RÁKOŠ – PATRIK FEČO	
Nálezy z neskorostredovekého objektu na hrade Markušovce.	333
Finds from the Late Medieval pit at Castle Markušovce.	345
KOLOKVIUM – VLADIMÍR TURČAN	
Osemnásťte kolokvium k otázkam rímsko-germánskej archeológie	347
Achzehntes Kolloquium zu den Fragen der römisch-germanischen Archäologie	348
PAVOL JELÍNEK – GERHARD PASTIRČÁK – MICHAELA DÖRNHÖFEROVÁ – – RADOSLAV BEŇUŠ	
Germánsky hrob z Bratislavy-Záhorskej Bystrice	349
Germanisches Grab aus Bratislava-Záhorská Bystrica	357
ANDREJ ŠABOV	
Staršie nepublikované nálezy z doby rímskej z Trnavskej tabule	359
Ältere unpublizierte Funde aus der römischen Kaiserzeit von der Trnava Tafel.	384

RECENZIE / REZENSIONEN

P. JELÍNEK: JOZEF VLADÁR – EGON WIEDERMANN: The World behind the World. Intercultural Processes on the Prehistory of European Civilization. Peter Lang, Berlin 2020.	389
---	-----

**P. JELÍNEK: JOZEF VLADÁR – EGON WIEDERMANN:
THE WORLD BEHIND THE WORLD.
INTERCULTURAL PROCESSES ON THE PREHISTORY
OF EUROPEAN CIVILIZATION.**

**PETER LANG. BERLIN 2020, STRÁN 199, ILUSTRÁCIE V TEXTE
ISSN 2191-3528**

Kniha je zbierkou esejí, snáď viac určených laickej ako odbornej verejnosti, spojených jedným leitmotívom – kultúrnymi kontaktmi nášho územia s prostredím eurázijských stepí v období eneolitu a staršej doby bronzovej. V dnešných časoch, keď moderné analýzy DNA zrejme definitívne potvrdili migrácie východných kultúr do strednej a západnej Európy a interpretujú ich ako vlnu indoeuropeizácie, je zhrnutie doterajšieho, artefaktuálneho, bádania určite žiaduce. Ako hovoria sami autori, „monografia je viac alebo menej analytickým premýšľaním o archeológii, obzvlášť o archeológii migrácií v jednom zlomovom období na jednom teritóriu“. Nejde teda o me-

todicky štruktúrovanú prácu, autori sa zaoberajú voľne vybranými témami a ich „metódou“ je intuícia nie nepodobná umeleckej tvorbe. Z čisto vedeckého hľadiska je ju preto mimoriadne problematické kriticky hodnotiť.

V úvode knihy sa autori vymedzili voči vyše sto rokov starým difuzionistickým teóriám, ktoré vyjadrovali „viac-menej jednosmerné etnokultúrne vzťahy medzi Európou a Orientom. Tento východno-západný kultúrny vektor nadobudol v toku dejín bádania až takmer axiomatickú nadnesenosť.“ S touto kritikou sa nedá než vrelo súhlasiť.

V prvej kapitole autori predstavujú úvahy o prenikaní východných elementov do západnej časti severných Karpát. Toto územie môžeme stotožniť s územím dnešného Slovenska a úvahy autorov ako modelové. Postupné prenikanie menších skupín nositeľov východných kultúr, priestorovo sa vyhýbajúce s autochtónmi je v súlade aj s dnešnými archeogenetickými teóriami.

Ako na prvý doklad stykov Karpatskej kotliny s východnými stepami upozorňujú už v gravettiene na základe mušlí nájdených na lokalitách Čertova pec pri Radošine a v Moravanoch nad Váhom. Citované druhy mušlí sú však buď sladkovodné alebo ide skôr o treťohorné fosílie. V oboch prípadoch rozhodne nemajú čiernomorský pôvod ako prezentujú autori. Túto pasáž uvádzam ako príklad mylnej informácie, ktorá môže potvrdiť intuíciu, ale znehodnotiť interpretáciu. Z malakologického hľadiska nie je dodnes ani uzavretá diskusia o pôvode mušlí spondylus (čiernomorský pôvod je len jedna z možností).

Rovnako problematické je aj tvrdenie, že „svetlo z východu“ prichádza teda skôr v podobe pozvoľných (latentných) difúzo-výmenných lineárno-lengyelsko-dnepro-doneckých kontak-

to, predovšetkým na báze kamennej industrie, či suroviny.“ V poznámke je vysvetlené, že ide o obchod s volynským pazúrikom z povodia Bugu. Ide však o severný Bug, prítok Visly, odkiaľ naozaj bolo (nielen) východné Slovensko zásobované kamennou surovinou už v neolite. Každopádne ide o zónu stovky kilometrov vzdialenú od južného Bugu, Dnepra, Donu aj nadčiernomorských stepí, takže o východnom vplyve, ktorí majú autori na mysli je ťažko hovoriť.

Ďalšie a pre mňa zbytočné chyby nasledujú najmä v kapitolách venovaných jednotlivým prvkom hmotnej kultúry majúcej poukazovať na kontakty s eurázijským prostredím. Napríklad chybné je datovaný objekt s piatimi jedincami z Nitry-Dolných Krškán do staršej fázy nitrianskej kultúry. Síce ide o esejistickú formu textu, ale pomerne podrobne je opísaná nálezová situácia a vek uložených tiel. Nechápeť prečo teda autori neuviedli aj nálezy – kančie kly a najmä dva drôtené krúžky, z ktorých jeden mal spätnú slučku. Tie sa, ako sami autori píše v kapitole o fytomorfnom šperku objavujú až od neskoršej fázy nitrianskej kultúry, ale hlavne v únětickej kultúre, kde má prezentovaný objekt aj priame analógie, dokonca aj s romboidnou polohou nôh niektorých skeletov. Prečo by bolo vhodnejšie datovať objekt z Nitry-Dolných Krškán do súčasnej doby bronzovej, keď jeho mladšie datovanie by snáď mohlo poukazovať na prežívanie, východných tradícií, aj keď v zmenených podmienkach, však musím ponechať na autoroch. Podobné, nielen chronologické, drobné nejasnosti sa nájdu aj v iných kapitolách.

Tézu o postupnom takmer nenápadnom prenikaní východných kultúr akoby však neskôr autori (kapitola *Two Worlds? We – Carpathian Autochthons and They – North-Carpathian Allochthons*) opúšťajú a hovoria o vlnách. Ide však o neistú asociáciu, keďže podľa autorov samotných máme z nášho územia doložených niekoľko nestratifikovaných črepov, 3 – 4 nádoby a dve mohyly, z ktorých jedna sa prisudzuje inej kultúre a ďalšia nebola zdokumentovaná.

Z chronologického hľadiska mi pripadá kniha anachronická. Autori sa zaoberajú obdobím od starého eneolitu až po záver staršej doby bronzovej. Často však používajú termíny ako prelom najstarších metalických dôb, koniec sta-

rého a počiatok mladého praveku apod., čo pôsobí vágne a neurčito. Rovnako neurčité a pasívne sú v ich koncepcii aj miestne autochtónne populácie, ktoré akoby žili v nejakom biblickom zlatom veku, nemajú zbrane a nepoznajú násilie, žijú v doznievajúcim matriarcháte a ich vývoj je podmienený len vplyvmi z východu, ktoré predstavujú periodicky (?) sa zjavujúci patriarchálni útočníci na dvojkoľosových vozoch (takéto vozy sú však v materiálnej kultúre doložené až v polke 2. tis. p. n. l.). Tieto závery, najmä pasivita autochtónov a sústredenie sa takmer výhradne len na vplyvy z východu pôsobia nereálne a pripomínajú prekonané teórie M. Gimbutasovej.

Ako problematický vnímam aj záver monografie. Autori tu nielen zhrňujú závery predchádzajúcich kapitol, ale načrtávajú aj ďalší historizujúci vývoj, spojený s ďalšími výbojmi stepných kultúr v staršej dobe bronzovej, ktorých invázie sú však v archeologickom zázname rovnako problematicky doložiteľné.

V konečnom dôsledku sa odvrátenie autorov od „klasických“ difuzionistických vplyvov z juhovýchodu zmenilo na takmer identické, nie vždy exaktne vydokladované vyhľadávanie vplyvov východných. Tento pohľad „nového“ difuzionizmu autori nevyužili na vysvetlenie interakcií (pasivita autochtónov) oboma smermi, resp. nepolemizovali s podobnými, ale protichodne orientovanými teóriami, pri ktorých ich autori uvažujú aj o priamych migráciách z karpatského prostredia do stepí, t. j. ako sa predmety západného typu dostali na východ.

Kritika, ktorú som predniesol, má za cieľ „odsúvať hranicu nepoznania ďalej.“ Intuícia, ale aj jej sestra Kritika majú v tomto procese nepochybne svoje, ale aj vopred určené a nezameniteľné roly. Rovnako ako Jozef Vladár a Egon Wiedermann, nepopieram východné vplyvy v praveku, neboli však jediné a vnútrokarpatské prostredie historicky známe ako kotol rôznych vplyvov bol skôr dynamickým ako pasívnym priestorom. Moderný vedecký výskum však vyžaduje nespochybniteľné dôkazy, ktoré sa autorom podľa môjho názoru nepodarilo predniesť.

Pavol Jelínek